

Odpowiedzialność cywilnoprawna i karnoprawna z tytułu popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji w postaci naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa

Kamil Trybek, Anna Trybek-Pławska*

Streszczenie

Artykuł został poświęcony problematyce jednego z czynów nieuczciwej konkurencji tj. naruszeniu tajemnicy przedsiębiorstwa. Autorzy opracowania skupili się na dwóch rodzajach odpowiedzialności z tytułu naruszenia wymienionego czynu nieuczciwej konkurencji, tj. odpowiedzialności na gruncie prawa karnego materialnego oraz w ujęciu cywilistycznym. Artykuł przedstawia rys historyczny kształtowania się odpowiedzialności prawnej z tytułu naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa w Polsce oraz dokonuje analizy dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na gruncie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2018 r. poz. 419). Opracowanie zawiera ponadto omówienie innych sposobów dochodzenia roszczenia z tytułu naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa, zawartych na gruncie Kodeksu cywilnego. W artykule przeanalizowano także definicję „tajemnicy przedsiębiorstwa” zawartą w ustawie z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji oraz omówiono problemy interpretacyjne związane z jej wykładnią. Autorzy artykułu dokonali analizy odpowiedzial-

* Kamil Trybek, doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, asesor Prokuratury Rejonowej w Dąbrowie Górniczej; Anna Trybek-Pławska, asesor sądowy w Sądzie Rejonowym w Jastrzębiu-Zdroju.

ności prawnokarnej z tytułu naruszenia tajemnicy oraz omówienia ustawowych znamion tego czynu zabronionego.

Słowa kluczowe: tajemnica przedsiębiorstwa, czyn nieuczciwej konkurencji, odpowiedzialność karna

Od początku dziejów rozwoju handlu i kształtowania się pierwszych form gospodarki przypominającej dzisiejszą, wolnorynkową, wykorzystywanie cudzej tajemnicy stanowiło przejaw nieetycznego współzawodniczenia. Pierwotnie dotyczyło to działalności kupieckiej, rzemieślników zrzeszonych w cechach, a następnie właścicieli manufaktur, którzy za wszelką cenę chcieli przyciągnąć do siebie jak największą liczbę klientów (nabywców wytwarzanych dóbr).

W wiekach średnich ochrona tajemnicy była zarezerwowana dla cechów. Sprawowały one pieczę nad technologią rzemieślniczą, pilnując, aby osoby niemające właściwego wykształcenia (fachu rzemieślniczego) nie mogły wejść w posiadanie informacji na temat wytwarzania określonej kategorii dóbr. W tym czasie, a także w wiekach kolejnych, naruszenie tajemnicy kupieckiej (później: handlowej) postrzegane było jako akt wymierzony w interesy całego kraju, a nawet w majestat samego króla danego państwa.

Sytuacja zmieniła się dopiero z początkiem wieku XIX. Wówczas naruszenie tajemnicy zmieniło status z publicznoprawnego na prywatnoprawny, wymierzony w konkretną osobę. Przełomowe znaczenie w tej kwestii miał rozwój ustawodawstwa francuskiego. Przywołać należy art. 418 Kodeksu karnego Napoleona z 1810 r., który przyjmował, że naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa jest czynem niedozwolonym, wymierzonym w osobę prywatną. Był to moment przełomowy w regulacji przedmiotu ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa. Współcześnie to właśnie ustawy prawnokarne stanowią fundament w walce z nielegalnym naruszeniem stanu tajemnicy. Mają ponadto funkcję prewencyjną, uzupełniającą w sposób istotny ochronę cywilnoprawną.

Historia polskiej regulacji o ochronie tajemnicy przedsiębiorstwa potoczyła się w nieco inny sposób. W momencie odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. na jej terytorium obowiązywało ustawodawstwo państw zaborczych (także w przedmiocie zwalczania nieuczciwej konkurencji). Na obszarze dawnego Królestwa Kongresowego obowiązywał Kodeks Napoleona z 1804 r., na gruncie którego ochronę przed nieuczciwą konkurencją wyprowadzono z przepisów regulujących zasady odpowiedzialności za czyny niedozwolone (art. 1382 i art. 1383) oraz zawartej tam definicji własności. Na Kresach Wschodnich ochrona konkurencji była oparta na przepisach Zbioru praw Imperium Rosyjskiego z 1832 r. (tytuł 10, część 1). Cywilnoprawną pod-

stawę ochrony stanowiły przepisy o czynach niedozwolonych (art. 574, art. 684). Artykuł 16 Zbioru praw Imperium Rosyjskiego (tytuł 11, część 2) przewidywał zakaz konkurencji, wykluczający działalność handlową poza przedsiębiorstwem pracodawcy. Z kolei przepisy karne penalizujące czyny nieuczciwej konkurencji zawarte były w Kodeksie Tagancewa z 1903 r. Jako przykłady takich przepisów można podać art. 356–359 oraz art. 621–622. Artykuł 621 Kodeksu Tagancewa stanowił, że: „samowolne korzystanie z cudzego przywileju na wynalazek, wydanego prawem przypisanym, lub z cudzego prawa do wykonywania zameldowanych trybem przepisany wzoru lub rysunku: przemysłowego, fabrycznego lub rzemieślniczego, będzie karane aresztem lub grzywną do pięciuset rubli, z kolei art. 622 przewidywał odpowiedzialność handlującego „winnego przechowywania na sprzedaż lub przywozu z zagranicy na sprzedaż lub sprzedaży przedmiotu z wiedzą, że został wykonany z pogwałceniem prawa autorskiego lub przywileju na wynalazek” z zagrożeniem karą aresztu lub grzywną do pięciuset rubli. W zaborze austriackim podstawę ochrony cywilnoprawnej stanowił *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB) z 1811 r. Wyjątkiem w ówczesnej Polsce były tereny zaboru pruskiego, gdzie obowiązywała samodzielna ustawa wprost regulująca problematykę zwalczania nieuczciwej konkurencji. Ustawa została uchwalona 27.5.1896 r. i był to pierwszy akt prawny tego typu w Europie. Ustawa miała bardzo kazuistyczny charakter, a wyliczenie możliwych czynów nieuczciwej konkurencji okazało się niewystarczające. Została ona zastąpiona nową ustawą – z 7.6.1909 r.¹. Z uwagi na rozbieżność obowiązującego prawa w zakresie ochrony konkurencji, konieczne stało się uchwalenie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Nastąpiło to 2.8.1926 r., a ustawa zaczęła obowiązywać od 10.10.1926 r.². Z uwagi na krytykę części rozstrzygnięć dokonano jej nowelizacji poprzez rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 17.9.1927 r.³. Po II wojnie światowej ustawa z 1926 r. nadal była powszechnie obowiązującym aktem prawnym, jednak z uwagi na system gospodarki socjalistycznej zupełnie nie odgrywała swojej roli. Po roku 1989, kiedy w Polsce zaczęły tworzyć się zręby gospodarki kapitalistycznej, wolnorynkowej, nastąpił gwałtowny rozwój konkurencji, a wraz z nią zaczęły coraz częściej występować przypadki nieuczciwej konkurencji. Pojawiła się konieczność sięgnięcia po środki prawne, aby móc przeciwdziałać temu zjawisku. Problem stanowiło zagadnienie legalności obowiązywania w Polsce ustawy z 1926 r., wobec brzmienia art. V ustawy z 19.4.1969 r. – Prze-

¹ M. Bojarski (red.), *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe. System Prawa Karnego*, t. 11, komentarz do art. 11 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2014, s. 1210.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 1930 r. Nr 56, poz. 467.

³ Dz. U. z 1927 r. Nr 84, poz. 749.

pisy wprowadzające Kodeks karny⁴ (dalej: p.w.k.k.). Przepis art. V § 1 p.w.k.k. brzmiał: „Uchyła się wydane przed dniem 5.9.1939 r. ustawy szczególne oraz inne akty prawne z mocą ustawy, zawierające przepisy przewidujące odpowiedzialność karną za przestępstwa”. Wątpliwości co do tego zapisu zniwelował Trybunał Konstytucyjny, orzekając, że art. V p.w.k.k. nie uchylił ustawy z 1926 r., a jedynie przepisy regulujące odpowiedzialność karną (art. 6–12)⁵. W niedługim jednak czasie okazało się, że przepisy ustawy z 1926 r. nie spełniają już swojej roli w nowej rzeczywistości ustrojowej, tj. gospodarki wolnorynkowej, o innych zgoła standardach niż obowiązujące w II Rzeczypospolitej Polskiej. W wyniku podjętych prac legislacyjnych uchwalono 16.4.1993 r. nową ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, która wraz późniejszymi zmianami obowiązuje aktualnie⁶.

Odpowiedzialność za czyny nieuczciwej konkurencji realizowana jest środkami cywilnymi, karnymi, a także administracyjnymi (w tym celnymi).

Zanim zostaną rozważone poszczególne rodzaje odpowiedzialności prawnej, należy zdefiniować samo pojęcie czynu nieuczciwej konkurencji, a następnie jedną z rodzajów jego postaci, tj. naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa.

Za podstawową definicję, mającą postać klauzuli generalnej, uznaje się w literaturze przedmiotu art. 3 ustawy z 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁷ (dalej: u.z.n.k.). Stosownie do treści tego przepisu: „czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta”. W literaturze przyjmuje się, że przepis ten pełni trzy funkcje: definiującą, korygującą i uzupełniającą⁸. Unormowanie to w sposób kompletny określa cechy, których stwierdzenie w danym zachowaniu przedsiębiorcy spowoduje zakwalifikowanie takiego zachowania jako czynu nieuczciwej konkurencji. Za najważniejszy element definicji zawartej w art. 3 u.z.n.k. uznawana jest w doktrynie, zawarta w przepisie klauzula generalna „dobrych obyczajów”⁹. Definicja zawarta w art. 3 ust. 1 u.z.n.k. pozwala sankcjonować nie tylko takie działania przedsiębiorców, które kolidują z prawem, lecz także te, które, choć nie stanowią naruszenia przepisów, to powinny zostać ocenione nagannie jako sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz zagrażające bądź szkodzące interesom innych przedsiębiorców lub klientów.

Jedną z postaci czynów nieuczciwej konkurencji jest naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa, które ustawowe znamiona zostały zawarte w art. 11 u.z.n.k.

⁴ Dz. U. Nr 13, poz. 95 ze zm.

⁵ Uchwała TK z 23.1.1991 r., W 4/90, Dz. U. z 1991 r. Nr 11, poz. 45.

⁶ Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.

⁷ Uchwała TK z 23.1.1991 r., W 4/90, Dz. U. z 1991 r. Nr 11, poz. 45.

⁸ M. Zdyb, [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, M. Zdyb (red.), M. Sieradzka, Warszawa 2016, s. 133.

⁹ A. Michalak, *Zwalczanie nieuczciwej konkurencji*, EP 2006, Nr 5, s. 4–5.

Stosownie do treści tego przepisu: „czynem nieuczciwej konkurencji jest przekazanie, ujawnienie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa albo ich nabycie od osoby nieuprawnionej, jeżeli zagraża lub narusza interes przedsiębiorcy” (ust. 1). Przepis ust. 1 stosuje się również do osoby, która świadczyła pracę na podstawie stosunku pracy lub innego stosunku prawnego – przez okres trzech lat od jego ustania, chyba że umowa stanowi inaczej albo ustał stan tajemnicy (ust. 2). Do podstawowych cech czynu nieuczciwej konkurencji, zawartego w wymienionym przepisie, zalicza się: 1) pojęcie informacji przedsiębiorstwa, 2) wymóg wartości gospodarczej tajemnicy przedsiębiorstwa, 3) związek informacji z prowadzonym przedsiębiorstwem, 4) objęcie informacji przedsiębiorstwa tajemnicą, 5) wolę zachowania informacji przedsiębiorstwa w tajemnicy.

Wskazać należy, że podstawowym warunkiem prawnej ochrony przed czynami nieuczciwej konkurencji, zawartymi w ust. 1 podanego przepisu, jest to, aby informacja była objęta tajemnicą. Stan tajemnicy stanowi zatem zasadnicze pojęcie regulacji zawartej w art. 11 u.z.n.k. Dodać należy, że na gruncie powszechnie obowiązujących przepisów prawa istnieje szereg różnych rodzajów tajemnic. Część z nich jest istotna z punktu widzenia prawnokarnej ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa z uwagi na możliwość wystąpienia zagadnienia zbiegu przepisów ustawy w niektórych przypadkach ich naruszenia i konieczność jego rozstrzygnięcia. Spośród terminów związanych z zagadnieniem tajemnicy, najczęściej funkcjonującymi w przepisach prawa są pojęcia tajemnicy: zawodowej, państwowej i służbowej. Najbardziej złożonym terminem wydaje się tajemnica zawodowa¹⁰.

W doktrynie prawniczej¹¹ przyjmuje się, że definicja legalna „tajemnicy przedsiębiorstwa” została zawarta w art. 11 ust. 4 u.z.n.k. Stosownie do treści tego przepisu: „przez tajemnicę przedsiębiorstwa rozumie się nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności”. Uznać trzeba, że tajemnica przedsiębiorstwa dotyczy samej działalności i zakwalifikować ją należy jako składnik przedsiębiorstwa o charakterze niematerialnym w rozumieniu art. 55¹ KC. Oprócz tak zdefiniowanej tajemnicy przedsiębiorstwa, w aktach normatywnych pojawiają się inne terminy, pokrewne definicji zawartej w art. 11 ust. 4 u.z.n.k. Chodzi tu przede wszystkim o pojęcia: „informacje poufne” zawarte w art. 72¹ KC oraz „tajemnica handlowa”, uznawana w literaturze za tożsamą z „informacjami poufnymi”. Tajemnica handlowa może obejmować zarówno tajem-

¹⁰ Szerzej: P. Kozłowska, *Prawnokarne aspekty naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa*, Prok. i Pr. 2000, Nr 5, s. 49.

¹¹ *Ibidem*, s. 54.

nice przedsiębiorstwa, jak też wiedzę o samym przedsiębiorcy. W doktrynie przyjmuje się, że wszystkie trzy pojęcia mogą być używane wymiennie i dla większości sytuacji nie będzie to wadliwe ani wprowadzające w błąd¹². Podane terminy ściśle się ze sobą wiążą. Najszerzą kategorią są informacje poufne. Mogą one obejmować zarówno tajemnice przedsiębiorstwa, jak i wiadomości o podmiocie, inne od tych, które dotyczą samej tylko zorganizowanej działalności gospodarczej. Wskazać należy, że pomijając zakres przedmiotowy wymienionych pojęć, wspólną cechą tajemnic jest to, że mają one wartość gospodarczą, a nadto przedsiębiorca wykazuje wolę ich nieujawniania, podejmując przy tym odpowiednie działania.

Zaprezentowana terminologia, a w szczególności zakres przedmiotowy wymienionych pojęć, w tym wymóg wartości gospodarczej oraz wymóg woli zachowania ich w poufności, powoduje, że pojęcia te nie odbiegają od tych, które zostały użyte w aktach prawa międzynarodowego. Podstawowym aktem międzynarodowym, który reguluje przedmiotową tematykę, jest Porozumienie w Sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, dalej: TRIPS*). Polska notyfikowała tę umowę 27.12.1995 r. i jest nią związana od 19.3.1996 r.¹³. Podkreślić należy, że także w prawie unijnym Dyrektywa PE i Rady (UE) 2016/943 z 8.6.2016 w sprawie ochrony niejawnego *know-how* i niejawnych informacji handlowych (tajemnic przedsiębiorstwa) przed ich bezprawnym pozyskiwaniem, wykorzystywaniem i ujawnieniem¹⁴, zawiera tożsamą definicję tajemnicy przedsiębiorstwa. W literaturze przyjmuje się, że samo ujawnienie tajemnicy można zakwalifikować do przestępstw w typie znieważenia, w których dla bytu przestępstwa potrzebna jest osoba trzecia, która z jednej strony odebrałaby informację, a z drugiej – zrozumiała ją. Nie powoduje to jednak, że znieważenie czy ujawnienie informacji miałyby być przestępstwem skutkowym. W dalszym ciągu pozostaje ono przestępstwem formalnym, które dla swojego bytu wymaga pewnego „współdziałania” osoby trzeciej, czego jednak nie można nazwać skutkiem¹⁵.

Znamiona ustawowe zawarte w art. 11 ust. 4 u.z.n.k. jako „informacje techniczne, technologiczne lub organizacyjne” należy interpretować szeroko. Przyjmuje się, że informacje, które nie zasługują na ochronę z uwagi na interes publiczny, tym samym nie mogą być uznawane za tajemnice przedsiębiorstwa (jako przykład może posłużyć wytwarzanie urządzeń, których przeznaczenie

¹² W. Katner (red.), *Prawo zobowiązań – umowy nienazwane. System Prawa Handlowego*, t. 9, komentarz do art. 11 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2014, s. 895 i n.

¹³ Porozumienie zostało opublikowane w Dz. U. z 1996 r. Nr 32, poz. 143.

¹⁴ Dz. Urz. UE L 157/1.

¹⁵ Więcej: A. Barczak, *Prawnokarna ochrona tajemnicy gospodarczej: próba analizy prawnoporównawczej*, CzPKiNP 2000, t. 4, Nr 1, s. 277–333.

w życiu codziennym jest niezgodne z prawem). Przepis art. 11 u.z.n.k. zapewnia ochronę: niechronionym jeszcze prawami wyłącznymi wynalazkom, wzorom użytkowym lub zdobniczym, znakom towarowym, planom technicznym, listom klientów, metodom kontroli jakości towarów i usług, sposobom marketingowym, organizacji pracy czy niepublikowanym utworom. Wyliczenie przedmiotów ochrony zapewnionej na gruncie omawianego przepisu jest jedynie przykładowe, co oznacza, że katalog takich informacji jest otwarty. Podkreślić należy, że nie jest warunkiem koniecznym, aby informacja podlegająca ochronie w trybie art. 11 u.z.n.k. nadawała się do zastosowania czy wykorzystania w innym przedsiębiorstwie. Równie dobrze, aby uznać daną informację za chronioną, wystarczy, że będzie informacją, którą będzie można wykorzystać do pracy naukowo-badawczej lub rozwojowej.

Aktualna definicja przedsiębiorstwa, zawarta w art. 55¹ KC, została wprowadzona przez ustawodawcę w 2003 r.¹⁶. Stosownie do treści wymienionego przepisu przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników materialnych i niematerialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej. Wyliczone w przepisie składniki mają charakter jedynie przykładowy, na co wskazuje użyty przez ustawodawcę zwrot „w szczególności”. Podkreślić należy, że zespół składników wymienionych w przepisie dzieli się na: niematerialne i materialne. Jako pierwsze składniki zostały wskazane te o charakterze niematerialnym. W literaturze przedmiotu uznaje się, że ustawodawca celowo, na pierwszym miejscu wprowadził do przepisu składniki o charakterze niematerialnym. Ustalona kolejność ma polegać przede wszystkim na zaakcentowaniu doniosłości tego rodzaju składników w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa w obrocie prawnym i pozwalać na odróżnianie poszczególnych przedsiębiorstw, a tym samym nadaniu im indywidualnych cech¹⁷. W doktrynie do składników niematerialnych przedsiębiorstwa zalicza się: 1) klientelę i renomę przedsiębiorstwa, jego monopolistyczne stanowisko oraz doświadczenie, 2) organizację pracy przedsiębiorstwa, 3) elementy indywidualizujące przedsiębiorstwo, 4) tajemnicę przedsiębiorstwa. Drugą grupę stanowią składniki materialne, do których doktryna zalicza m.in.: 1) nieruchomości i ruchomości, w tym produkty i materiały (maszyny i wyposażenie przedsiębiorstwa), 2) księgi handlowe oraz dokumenty związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa¹⁸.

¹⁶ Ustawa z 14.2.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r. Nr 49, poz. 408).

¹⁷ Zob. E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks cywilny*, K. Pietrzykowski (red.), t. 1, komentarz do art. 1–449¹⁰ Kodeksu cywilnego, Warszawa 2013, s. 216.

¹⁸ S. Włodyka (red.), *Prawo umów handlowych. System Prawa Handlowego*, t. 5, komentarz do art. 55¹ Kodeksu cywilnego, Warszawa 2014, s. 756.

Jedną z form ochrony prawnej przysługującej poszkodowanemu przedsiębiorcy z tytułu naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa jest uprawnienie do skorzystania z roszczeń cywilnoprawnych zawartych w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Kodeksie cywilnym, Kodeksie postępowania cywilnego oraz innych aktach normatywnych.

W przeciwieństwie do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r., która zawierała regulacje roszczeń cywilnoprawnych przysługujących pokrzywdzonemu przedsiębiorcy w kilku oddzielnych przepisach, nadając im nieco odmienną treść, w zależności od naruszonego prawa podmiotowego lub interesu przedsiębiorcy, obecnie obowiązująca ustawa normuje roszczenia jednolicie w stosunku do wszystkich czynów nieuczciwej konkurencji.

Zasadniczym i głównym instrumentem ochrony przedsiębiorcy przeciwko czynom nieuczciwej konkurencji są roszczenia cywilnoprawne, których może on dochodzić, inicjując postępowanie przed sądem. Obowiązująca ustawa w art. 18 ust. 1 wymienia sześć typów roszczeń:

- 1) zaniechania niedozwolonych działań,
- 2) usunięcia skutków niedozwolonych działań,
- 3) złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie,
- 4) naprawienia wyrządzonej szkody, na zasadach ogólnych,
- 5) wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści na zasadach ogólnych,
- 6) zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego – jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony.

Z kolei stosownie do treści art. 18 ust. 2 u.z.n.k. sąd na wniosek uprawnionego może orzec również o wyrobach, ich opakowaniach, materiałach reklamowych i innych przedmiotach bezpośrednio związanych z popełnieniem czynu nieuczciwej konkurencji. W szczególności sąd może orzec ich zniszczenie lub zaliczenie na poczet odszkodowania. Nie jest wykluczone dochodzenie innych roszczeń niż zawartych w art. 18 u.z.n.k. Osobie pokrzywdzonej czynem nieuczciwej konkurencji mogą przysługiwać również inne roszczenia, których może dochodzić w postępowaniu sądowym. W pierwszej kolejności należy wymienić przepisy Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego. W Kodeksie cywilnym będą to: art. 415, przewidujący odpowiedzialność deliktową sprawcy spowodowania szkody z powodu popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji, oraz art. 471, na gruncie którego poszkodowany może dochodzić odszkodowania od sprawcy czynu nieuczciwej konkurencji z tytułu umowy przewidującej taką odpowiedzialność¹⁹. Z kolei na gruncie przepisów Kodeksu postępowania

¹⁹ E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska (red.), *Prawo własności przemysłowej. System Prawa Handlowego*, t. 3, komentarz do art. 18 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2015, s. 733 i n.

cywilnego osobie pokrzywdzonej czynem nieuczciwej konkurencji będzie przysługiwało tzw. powództwo o ustalenie w trybie art. 189. Stosownie do jego treści, „Powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny”. Wnosząc powództwo o ustalenie, poszkodowany przedsiębiorca, w zależności od stanu faktycznego i swego interesu w ustaleniu, może żądać bądź ustalenia istnienia stosunku prawnego lub prawa – tzw. powództwo ustalające pozytywne (np. przedsiębiorca wezwany przez konkurenta o zmianę oznaczenia ma interes prawny, że używa tego oznaczenia zgodnie z prawem), bądź też ustalenia nieistnienia stosunku prawnego lub prawa – tzw. powództwo ustalające negatywne (np. ustalenie, że określone działanie przedsiębiorcy nie stanowiło czynu nieuczciwej konkurencji). Ustalenie negatywne powoduje ten skutek, że stosunek prawny, którego treść kreowałaby obowiązki po stronie powoda jako naruszcziela wobec pozwanego (w tym przypadku uprawnionego), uważa się za nieistniejący. Przyjmuje się, że powództwo o ustalenie może być dochodzone oddzielnie lub łącznie (kumulatywnie) z innym powództwem dochodzonym z ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji²⁰.

Pierwszym z wymienionych roszczeń, ujętych w art. 18 u.z.n.k., jest roszczenie o zaniechanie niedozwolonych działań. W doktrynie uważa się, że jest to najważniejsze z rodzajów praw, służących ochronie interesów przedsiębiorcy. Roszczenie to przewidywała ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r. Aktualnie, obok art. 18 ust. 1 pkt 1 u.z.n.k., przewidują go: ustawa z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej²¹ (dalej: p.w.p.), w art. 287 i art. 296, oraz ustawa z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych²² (dalej: u.p.a.p.p.), w art. 78 ust. 1 i art. 79. Treść przepisów jest w wymienionych aktach prawnych jednakowa. Treścią roszczenia jest żądanie zaprzestania (zaniechania) niedozwolonych działań. Można z niego korzystać w trzech sytuacjach: 1) gdy czyn nieuczciwej konkurencji został już popełniony i trwa stan faktyczny podpadający pod jeden (lub więcej) przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, 2) jeżeli czyn taki jeszcze się nie wydarzył, ale zachodzi obawa, że zostanie on popełniony i istniejący stan faktyczny zagraża interesowi innego przedsiębiorcy lub klienta, 3) w przypadku gdy stan naruszenia interesu przedsiębiorcy lub klienta już nie trwa, lecz zachodzi niebezpieczeństwo ponowienia czynu nieuczciwej konkurencji. W żadnej z trzech zaprezentowanych sytuacji przesłanką roszczenia o zaniechanie niedozwolonych działań nie jest zawinienie osoby, która

²⁰ J. Szwaja (red.), *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, komentarz do art. 18 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2013, s. 775.

²¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 776.

²² Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 880 ze zm.

odpowiada za naruszenie lub spowodowanie zagrożenia. Powód nie musi więc udowadniać winy pozwanego, a z kolei pozwany nie może skutecznie bronić się, podnosząc, że jego działanie nie było zawinione. Poszkodowany przedsiębiorca dochodzący roszczenia o zaniechanie niedozwolonych działań powinien wykazać, że pozwany dopuścił się czynu nieuczciwej konkurencji i stan tym czynem wywołany trwa nadal. Wystarczy, że powód wykaże dowodowo, że popełniono jeden z czynów wymienionych w art. 3 ust. 2 u.z.n.k., stypizowany w art. 5–17d u.z.n.k. W przypadku gdy stan faktyczny nie spełnia przesłanek żadnego z czynów nieuczciwej konkurencji zawartych w art. 5–17d u.z.n.k., wówczas na powodzie spoczywa ciężar wykazania, że stan faktyczny spełnia przesłanki uznania go za czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu art. 3 ust. 1 u.z.n.k. Jako przykład powództwa opartego na art. 18 ust. 1 pkt 1 u.z.n.k. może służyć sytuacja, w której poszkodowany przedsiębiorca może dochodzić od pozwanego np. zaniechania używania oznaczenia przedsiębiorstwa, które wprowadza w błąd klientów, używania geograficznych oznaczeń regionalnych towarów, które nie pochodzą z określonych regionów lub miejscowości, czy rozpowszechniania nieprawdziwych, szkodzących mu informacji²³.

Kolejnym roszczeniem uregulowanym w art. 18 ust. 1 pkt 2 u.z.n.k. jest powództwo o usunięcie skutków niedozwolonych działań. Przewidywała go także ustawa z 1926 r., a obecnie przewiduje art. 78 u.p.a.p.p. i art. 79 ust.1 pkt 2 u.p.a.p.p., natomiast ustawodawca zrezygnował z niego w przypadkach naruszenia praw wyłącznych własności przemysłowej w wyniku nowelizacji art. 287 p.w.p. i art. 296 p.w.p., dokonanej ustawą z 9.5.2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw²⁴. Przedmiotem powództwa jest roszczenie o usunięcie skutków spowodowanych czynem nieuczciwej konkurencji. Powództwem tym można dochodzić czynnego zachowania, którego następstwem będzie usunięcie skutków wywołanych czynem nieuczciwej konkurencji, za który pozwany ponosi odpowiedzialność. Powód decydujący się na wystąpienie z tego rodzajem roszczeniem powinien w postępowaniu sądowym wykazać, że pozwany dopuścił się czynu nieuczciwej konkurencji, czym wywołał trwający nadal stan naruszenia interesu przedsiębiorcy lub klienta. Podobnie jak w przypadku roszczenia o zaniechanie, wystarczy, że powód wykaże dowodowo, że popełniono którykolwiek z czynów nieuczciwej konkurencji. Poszkodowany przedsiębiorca (powód) powinien ponadto udowodnić, że pomiędzy czynem nieuczciwej konkurencji a trwającym naruszeniem jego interesu lub klienta zachodzi adekwatny związek przyczynowo-skutkowy oraz przedstawić, na czym polega samo naru-

²³ J. Szwaja (red.), *op. cit.*, s. 776 i n.

²⁴ Dz. U. z 2007 r. Nr 99, poz. 662.

szenie interesu. Przesłanką roszczenia o usunięcie skutków niedozwolonych działań nie jest zawinienie osoby, która odpowiada za popełnienie czynu nieuczciwej konkurencji i wywołane w ten sposób skutki. Poszkodowany przedsiębiorca będący powodem nie jest obowiązany do udowodnienia winy pozwanego, ani pozwany nie może bronić się skutecznie, wykazując, że jego działanie nie było zawinione.

Trzecim rodzajem roszczenia przysługującego poszkodowanemu przedsiębiorcy jest możliwość żądania złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Ustawa z 1926 r. znała roszczenie o ogłoszenie wyroku i odpowiednią deklarację publiczną dla zadośćuczynienia za krzywdę natury osobistej. Żądanie złożenia oświadczenia przewidują także przepisy innych ustaw: art. 24 § 2 KC i art. 43¹⁰ KC, art. 78 ust. 1 u.p.a.p.p. i art. 79 ust. 2 pkt 1 u.p.a.p.p. Z omawianego roszczenia można korzystać zarówno dla ochrony interesów osobistych, jak i majątkowych. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że roszczenie to pełni kilka funkcji: kompensacyjną, wychowawczą i prewencyjną. W sposób ciekawy rolę omawianego roszczenia oceniło orzecznictwo. Marian Kępiński w *Głosie do wyroku Sądu Najwyższego z 29.11.1984 r., I CR 357/8425*, napisał, że cel roszczenia z art. 18 ust. 1 pkt 3 u.z.n.k. „stanowi podanie do publicznej wiadomości informacji prostujących obiegową opinię społeczną bądź też opinię pewnych grup o towarach, usługach czy o przedsiębiorcy. Nie tylko renoma przedsiębiorcy i prowadzonej przezeń działalności gospodarczej, ale i ochrona jego dóbr osobistych mogą stanowić tu przedmiot ochrony. Klienci, a w szczególności konsumenci mają z kolei prawo do rzetelnej informacji umożliwiającej im dokonanie optymalnego wyboru na rynku”.

O treści składanego oświadczenia decyduje ostatecznie sąd, który rozstrzyga daną sprawę. Artykuł 18 ust. 1 pkt 3 u.z.n.k. nie określa, czy oświadczenie osoby odpowiedzialnej za czyn nieuczciwej konkurencji powinno być złożone ustnie czy pisemnie, gdyż o tym także decyduje sąd. W praktyce sądowej poszkodowani przedsiębiorcy najczęściej żądają złożenia, a właściwie ogłoszenia (opublikowania), oświadczenia o oznaczonej treści albo opublikowania wyroku w całości lub części. Jeżeli ogłoszenie ma nastąpić w prasie, sąd decyduje, w którym piśmie powinna nastąpić publikacja. Celem takiego ogłoszenia (publikacji) jest dotarcie oświadczenia do osób, które w jakiś sposób zetknęły się z popełnionym czynem nieuczciwej konkurencji (np. do publiczności, do której skierowana była reklama wprowadzająca w błąd). Złożenie oświadczenia następuje na koszt dłużnika, a więc osoby odpowiedzialnej z tytułu popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji. Chodzi przede wszystkim o pokrycie kosztów zamieszcze-

²⁵ OSP 1986, Nr 9–10, poz. 183, s. 402.

nia nakazanego oświadczenia lub opublikowania wyroku w czasopiśmie. Koszt publikacji najczęściej wskazywany jest w powództwie jako wartość przedmiotu sporu. W przypadku gdy dłużnik nie wykonał dobrowolnie wyroku, czyli nie doprowadził do opublikowania oświadczenia w wyznaczonym terminie, będzie mógł to zrobić wierzyciel na koszt dłużnika. Podstawą wszczęcia i prowadzenia egzekucji sądowej będzie treść przepisu art. 1049 § 1 KPC. Roszczenie o złożenie oświadczenia może być dochodzone samodzielnie lub kumulatywnie z innymi roszczeniami, zawartymi w art. 18 ust. 1 u.z.n.k.

Kolejnym roszczeniem cywilnoprawnym uregulowanym w art. 18 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. jest roszczenie o naprawienie szkody. Należy ono do najbardziej typowych roszczeń zawartych w ustawach regulujących przedmiot ochrony własności intelektualnej. Obok ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji przewiduje go m.in. art. 287 p.w.p. i art. 296 p.w.p., czy art. 79 ust. 1 u.p.a.p.p. Treść art. 18 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. nawiązuje do normy art. 415 KC. Decydujące znaczenie ma zawarcie w omawianym przepisie odesłania do „zasad ogólnych”, co w literaturze przedmiotu uznawane jest za poddanie tego roszczenia przepisom Kodeksu cywilnego, odnoszącym się do odpowiedzialności z tytułu popełnienia czynu niedozwolonego (tzw. deliktu) oraz do zasad ustalania odszkodowania z tytułu wyrządzonej szkody. Wskazać należy, że art. 361–363 KC, a także art. 415 KC i n. mają zastosowanie do roszczenia o naprawienie szkody, gdyż ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji nie zawiera odmiennej regulacji. Podstawą odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji jest odpowiedzialność na zasadzie winy za własne i cudze czyny (adekwatnie jak w art. 415 KC i n.). Poszkodowany przedsiębiorca występujący w roli powoda powinien udowodnić, że wyrządzona mu szkoda pozostaje w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym z oznaczonym czynem nieuczciwej konkurencji, np. naruszeniem tajemnicy przedsiębiorstwa przez sprawcę w sposób zawiniony lub z winy osoby, za którą ponosi on odpowiedzialność. Dla wykazania bezprawności czynu, który spowodował szkodę, wystarczy udowodnienie, iż stanowi on czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Czyny w nim zawarte są czynami bezprawnymi. Przez pojęcie szkody należy rozumieć uszczerbek w sferze majątkowej poszkodowanego oraz w sferze niemajątkowej (tzw. krzywda). Następstwem czynu nieuczciwej konkurencji jest poniesienie przez przedsiębiorcę uszczerbku w swych interesach majątkowych, chociażby był on trudny do oszacowania. Jako przykłady można podać: obniżenie renomy przedsiębiorstwa, zmniejszenie klientów, osłabienie pozycji rynkowej poszkodowanego jako konkurenta. Może się jednak zdarzyć, że przedsiębiorca w wyniku czynu nieuczciwej konkurencji poniesie szkodę o charakterze niemajątkowym, tzw. krzywdę. Stosownie do treści art. 362 § 2 KC, mieszcząc się w granicach ade-

kwatnego związku przyczynowo-skutkowego, naprawienie szkody wyrządzonej czynem nieuczciwej konkurencji obejmuje straty, które poszkodowany poniósł (tzw. szkoda rzeczywista – *damnum emergens*) oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby szkody nie popełniono (tzw. utracony zysk – *lucrum cessans*).

Zgodnie z treścią art. 363 § 1 KC naprawienie szkody powinno nastąpić, według poszkodowanego przedsiębiorcy, bądź przez przywrócenie stanu poprzedniego, bądź przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej. W przypadku gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo pociągało za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty, roszczenie poszkodowanego ogranicza się do świadczenia pieniężnego. Zasadą obowiązującą w polskim ustawodawstwie jest pełne odszkodowanie. Należy je określić w takiej wysokości, aby pokrywało szkodę w całości. Zasadę tę w pełni recypuje ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji²⁶. Roszczenie o naprawienie wyrządzonej szkody może być dochodzone niezależnie lub łącznie z roszczeniami zawartymi w art. 18 ust. 1 u.z.n.k..

Następnym w kolejności roszczeniem, przysługującym osobie poszkodowanej czynem nieuczciwej konkurencji w postaci naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa, jest roszczenie o wydanie bezpodstawnie uzyskanych korzyści (art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k.). Treść art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k. nawiązuje do treści art. 405 KC przez wskazanie, że chodzi o korzyść osiągniętą w sposób bezpodstawny, a treścią obowiązku jest „wydanie korzyści”. O nawiązaniu do treści art. 405 KC przesądza zamieszczone w przepisie art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k. odesłanie do „zasad ogólnych”. Uznać zatem należy, że art. 405 KC i n. stosują się wprost do roszczenia o wydanie korzyści uzyskanych w związku z czynem nieuczciwej konkurencji, chyba że przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji zawierają odmienną regulację (chodzi tu o termin przedawnienia roszczenia, do którego nie ma zastosowania art. 118 KC, lecz art. 20 u.z.n.k.). Treścią roszczenia jest żądanie wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści w naturze, a gdyby nie było to możliwe, zwrotu ich wartości w pieniądzu. Do przesłanek roszczenia, stosownie do treści art. 405 KC, należą: 1) wzbogacenie jednego podmiotu, 2) zubożenie drugiego podmiotu, 3) związek pomiędzy wzbogaceniem a zubożeniem, 4) bezpodstawność wzbogacenia. Ciężar dowodowy wykazania wymienionych przesłanek należy do powoda. Poszkodowany przedsiębiorca na skutek nieuczciwej konkurencji może domagać się od sprawcy zwrotu bezpodstawnie uzyskanych korzyści. Wysokość szkody wylicza się według osiągniętego zysku sprawcy, a nie według straty poniesionej przez poszkodowanego. Powód musi wykazać i udowodnić, jaki zysk osiągnął pozwany (w tym przypadku konkurent). W przypadku tego rodzaju roszczenia powód nie musi udowadniać winy

²⁶ Zob. wyrok SN z 11.10.2001 r., II CKN 578/99, OSNC 2002, Nr 6, poz. 83.

pozwanego, ani pozwany nie może skutecznie bronić się, wykazując, że wzbogacił się bez swej winy. Wydanie korzyści powinno nastąpić w naturze, a w razie niemożności poszkodowanemu przedsiębiorcy należy się zapłata równowartości korzyści. Roszczenie o wydanie korzyści uzyskanych bezpodstawnie może być dochodzone niezależnie lub kumulatywnie z innymi roszczeniami przewidzianymi w art. 18 ust. 1 u.z.n.k.

Ostatnim z roszczeń, które przewiduje art. 18 ust. 1 pkt 6 u.z.n.k., jest roszczenie zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny, związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego – jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony, zwane też w literaturze przedmiotu jako tzw. roszczenie „pokutne”. Ustawa z 1926 r. przewidywała instytucję „pokutnego” w art. 1 ust. 2. Pełniło ono funkcję podobną do nawiązki za krzywdę moralną i można było go żądać, jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji popełniono umyślnie. Pokutne zasądzał sąd cywilny w postaci oznaczonej sumy pieniężnej. Instytucją zbliżoną do pokutnego, pod względem pełnionej funkcji, jest zadośćuczynienie przewidziane za naruszenie dobra osobistego²⁷. Ustawą z 16.3.2000 r. o zmianie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji oraz o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji²⁸ wprowadziła do art. 18 ust. 1 u.z.n.k. nowy pkt 6, który obecnie obowiązuje. W uzasadnieniu projektu nowelizacji wskazano, że „za wprowadzeniem takiej sankcji przemawia generalnie potrzeba represji za działania sprzeczne z zasadami uczciwości w obrocie. Sankcje karne przewidziane w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ze względu na przesłankę ich stosowania w postaci wystąpienia „istotnej” lub „poważnej” szkody, mają ograniczone zastosowanie, a odszkodowanie w sprawach z zakresu nieuczciwej konkurencji jest dochodzone tylko wyjątkowo, z uwagi na trudności określenia wysokości szkody. W tych przypadkach, których działanie sprawcy jest zawinione, powinna istnieć realna możliwość ukarania go”. W literaturze przedmiotu dominuje obecnie stanowisko, że art. 18 ust. 1 pkt 6 u.z.n.k. dubluje obowiązujące normy, w szczególności art. 24 § 1 zd. 3 KC i art. 448 KC. Z kolei art. 24 § 2 KC przewiduje możliwość naprawienia, na zasadach ogólnych, szkody majątkowej wyrządzonej wskutek naruszenia dobra osobistego. Zupełnie inną funkcję roszczenia „pokutnego” przewidywały inne ustawy, co wiązało się z brakiem wyraźnego uregulowania zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę moralną, które obecnie przewiduje i reguluje Kodeks cywilny. Wobec powyższego, w literaturze przedmiotu instytucję „pokutnego”, uregulowaną w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, uważa się za zbędną²⁹.

²⁷ Zob. treść art. 24 KC, art. 445 § 1 i 2 KC i art. 448 KC, a także art. 78 ust. 1 u.p.a.p.p.

²⁸ Dz. U. z 2000 r. Nr 29, poz. 356.

²⁹ J. Szwaja (red.), *op. cit.*, s. 779 i n.

Ustawa z 2.8.1926 r. wprowadzała w art. 6–12 przepisy karne, w których tworzeniu dużą rolę odegrał Juliusz Makarewicz, współtwórca Kodeksu karnego z 1932 r. Odpowiednikiem aktualnie obowiązującego art. 23 ust. 1 u.z.n.k. był art. 10 ust. 1 u.z.n.k. z 1926 r., stanowiący, że karze grzywny do 12 000 zł lub aresztu do 6 tygodni podlega ten, kto „dowiedziawszy się w sposób niezgodny z prawem lub dobrymi obyczajami o tajemnicach przedsiębiorstwa technicznych lub handlowych, z tajemnic tych w celach konkurencyjnych korzysta, lub ich innym udziela”. Z kolei art. 10 ust. u.z.n.k. z 1926 r. przewidywał, że ta sama kara może być wymierzona wobec pracownika przedsiębiorstwa, który „tajemnice techniczne lub handlowe, jakie powierzono mu z uwagi na stosunek służbowy lub jakie poznał w wykonywaniu stosunku służbowego”, podawał „do wiadomości innych osób w celach konkurencyjnych, lub celem wyrządzenia szkody przedsiębiorcy, a to w czasie trwania stosunku służbowego lub do dwóch lat po rozwiązaniu tegoż”.

W obecnie obowiązującej ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji art. 23 stanowi: „Kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови w stosunku do przedsiębiorcy, ujawnia innej osobie lub wykorzystuje we własnej działalności gospodarczej informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa, jeżeli wyrządza to poważną szkodę przedsiębiorcy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (ust. 1); tej samej karze podlega, kto, uzyskawszy bezprawne informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa, ujawnia ją innej osobie lub wykorzystuje we własnej działalności gospodarczej (ust. 2)”.

Przedmiotem ochrony w odniesieniu do czynów w przytoczonym art. 23 u.z.n.k. są majątkowe i niemajątkowe interesy przedsiębiorstw, dotyczące zachowania poufności tajemnic przedsiębiorstwa. Przesłępstwa stypizowane w art. 23 u.z.n.k. nawiązują stylizacją znamion do czynu nieuczciwej konkurencji określonego w art. 11 u.z.n.k., którym jest przekazanie, ujawnienie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa albo ich nabycie od osoby nieuprawnionej, jeżeli zagraża lub narusza interes przedsiębiorcy. W literaturze przedmiotu dało to asumpt do poglądu, że art. 23 u.z.n.k. obejmuje sankcją karną czyn z art. 11 u.z.n.k. Pogląd taki jednak nie jest uprawniony, gdyż odpowiedzialność cywilnoprawna została w tym przypadku zakreślona szerzej niż karna, obejmując każde wykorzystanie informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa, podczas gdy przepisy karne ograniczają zakres odpowiedzialności wyłącznie do wykorzystania jej we własnej działalności gospodarczej, a ponadto nie przewidują penalizacji przekazania informacji. Dla właściwej interpretacji znamion przestępstwa typizowanego w art. 23 ust. 1 i 2 u.z.n.k. ma zawarta w art. 11 ust. 4 u.z.n.k. definicja tajemnicy przedsiębiorstwa, którą stanowią „nie-

ujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania poufności”. W przypadku zakresu znamienia ustawowego w postaci tajemnicy przedsiębiorstwa ochronie podlegać mogą wszystkie informacje mające dla przedsiębiorstwa wartość gospodarczą, nie tylko więc technologiczne i techniczne, ale także organizacyjne, tzn. niezwiązane bezpośrednio z produkcją. Jako przykłady można podać: informacje dotyczące struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa, stawek płac, organizacji pracy, informacje o systemach kontroli jakości, czy wreszcie wszelkie przyjęte w przedsiębiorstwie dokumenty o charakterze strategicznym (np. strategia marketingowa). W definicji tej mogą się zawierać pod warunkiem, że można im przypisać gospodarczą użyteczność: informacje handlowe, np. bazy danych kontrahentów i klientów czy też korespondencja z nimi. Warto też w tym miejscu przypomnieć, że nadanie informacji statusu tajemnicy przedsiębiorstwa uzależnione jest od tego, czy przedsiębiorca podjął działania, które według najlepszej wiedzy i doświadczenia zabezpieczyć mają przed rozpowszechnianiem osobom postronnym i w konsekwencji ujawnieniem. Należy zatem uznać, że to przedsiębiorca nadaje danej informacji status tajemnicy przedsiębiorstwa, podejmując w tym celu odpowiednie kroki. Z kolei informacje, z którymi inni przedsiębiorcy mogą bez większych trudności się zapoznać, nie mogą być traktowane jako tajemnica przedsiębiorstwa.

Czyny zabronione typizowane w art. 23 u.z.n.k. mają charakter indywidualny (ust. 1) i charakter powszechny (ust. 2). Przepięstwo z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. popełnić może osoba, na której ciąży w stosunku do przedsiębiorcy stosunek poufności. Z kolei osoba, która przypadkiem weszła w posiadanie określonej informacji, mogącej stanowić tajemnicę przedsiębiorstwa, nie może podlegać odpowiedzialności prawnokarnej na podstawie podanego przepisu. Źródło obowiązku zachowania danej informacji w poufności może być dwojakie: 1) wynikać z ustawy (konkretnego przepisu prawnego, np. z zakresu prawa pracy), 2) dana osoba dobrowolnie zgodzi się na zachowanie informacji w tajemnicy. W odniesieniu do drugiego wariantu, w praktyce najczęściej źródłem obowiązku będzie umowa zawierana z przedsiębiorcą i będzie podlegała ocenie, przy ustalaniu ewentualnej odpowiedzialności prawnokarnej, czy była ona ważna i wiążąca z punktu widzenia prawa cywilnego. W szczególności muszą zostać spełnione dwie przesłanki: 1) umowa musi być uprzednia w stosunku do momentu wejścia w stan posiadania tajemnicy przedsiębiorstwa, 2) w umowie powinno znajdować się wyszczególnienie, jakie kategorie informacji objęte są obowiązkiem zachowania w tajemnicy. Przepięstwo z art. 23 u.z.n.k. od strony przedmiotowej należy zakwalifikować jako czyn za-

broniony wieloodmianowy. Świadczy o tym znamię czasownikowe, określone za pomocą alternatywy zwykłej: ujawnienie tajemnicy przedsiębiorstwa lub wykorzystywanie informacji będącej taką tajemnicą we własnej działalności gospodarczej. Z ujawnieniem tajemnicy przedsiębiorstwa będziemy mieli do czynienia, gdy choćby jedna osoba do tego nieuprawniona zapozna się z informacją w taki sposób, by poznać jej ukryte znaczenie. W trzech sytuacjach nie zostaną spełnione znamiona przedmiotowe ujawnienia i w związku z tym możliwość przypisania odpowiedzialności karnej sprawcy czynu: 1) kiedy adresat przekazu nie będzie w stanie zrozumieć jego treści, 2) kiedy był już w posiadaniu danej informacji, 3) osoba, której informację przekazano, była uprawniona do wejścia w jej posiadanie³⁰. Ujawnienie jako znamię przedmiotowe omawianego czynu zabronionego będzie także wypełnione, kiedy sprawca przekazał informację osobie, którą darzył całkowitym zaufaniem. W tym jednak przypadku przypisanie odpowiedzialności prawnokarnej na podstawie tego przepisu będzie uzależnione od skutku w nim zawartego. W doktrynie przyjmuje się, że ujawnienie może mieć miejsce także przez zaniechanie, przy czym karalność zaniechania ogranicza się jedynie do gwaranta nienastąpienia skutku³¹. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że ujawnienie może być także za pomocą gestu lub znaku³². Drugą postacią czynu z omawianego przepisu stanowi znamię przedmiotowe: „wykorzystywania we własnej działalności gospodarczej informacji stanowiącej tajemnicę przedsiębiorstwa”. Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji nie zawiera definicji działalności gospodarczej, w związku z czym należy posiłkować się innym aktem normatywnym, w tym przypadku art. 2 ustawy z 2.7.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej³³ (dalej: u.s.d.g.). W doktrynie podkreśla się, że nie ma żadnego ograniczenia co do rodzaju działalności gospodarczej, w której informacja jest wykorzystywana, pod jednym warunkiem, że będzie to działalność „własna”. Pod pojęciem „własna działalność” należy rozumieć nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej przez osobę fizyczną, ale także podmiot, w którym sprawca posiada udziały lub akcje, a także w którym sprawca pełni funkcje umożliwiające podejmowanie w nim decyzji.

Występek typizowany w art. 23 ust. 1 u.z.n.k. ma charakter materialny. Dla przypisania odpowiedzialności prawnokarnej sprawcy niezbędne jest wykazanie, że zachowanie sprawcy spowodowało zaistnienie „poważnej szkody” u przedsiębiorcy, co wymaga ustalenia związku przyczynowo-skutkowego po-

³⁰ M. Bojarski (red.), *op. cit.*, s. 1239.

³¹ M. Sieradzka, *Prawnokarne aspekty naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa*, [w:] *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, t. 19, L. Bogunia (red.), Wrocław 2006, s. 45 i n.

³² M. Zdyb (red.), M. Sieradzka, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, komentarz do art. 23 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2016, s. 1111 i n.

³³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2168 ze zm.

między tym zachowaniem a powstałą szkodą. W przypadku gdy szkoda nie wystąpi, istnieje możliwość przypisania sprawcy odpowiedzialności za usiłowanie popełnienia tego przestępstwa, przy spełnieniu warunków z art. 13 KK. Podnieść należy, że w opisie czynu nieuczciwej konkurencji z art. 11 u.z.n.k. nie wskazano powstania szkody jako przesłanki niezbędnej, aby skorzystać z roszczeń na zasadzie odpowiedzialności cywilnej. W ten sposób ustawodawca pozwala objąć odpowiedzialnością karną tylko te czyny, które charakteryzują się odpowiednim ładunkiem społecznej szkodliwości. Kolejnym znamieniem ustawowym, zawartym w art. 23 u.z.n.k., jest pojęcie „poważnej szkody”. W związku z tym terminem pojawia się pytanie, czy będzie to wyłącznie szkoda majątkowa, czy też swoim zakresem obejmie także szkodę o charakterze niemajątkowym. W literaturze przedmiotu najczęściej przyjmuje się, że szkoda ta może mieć charakter zarówno majątkowy, jak i niemajątkowy. Uzasadnia się to faktem, że pozycję rynkową przedsiębiorcy wyznaczają obydwie te elementy. Przykładem szkody niemajątkowej jest utrata renomy rynkowej oraz dewaluacja marki danego przedsiębiorcy. Z kolei szkoda majątkowa obejmuje: rzeczywisty uszczerbek w mieniu, tzw. *damnum emergens*, i utracone korzyści, tzw. *lucrum cessans*³⁴. W literaturze dominuje pogląd, że nie powinno się określać wielkości szkody wyłącznie przez podanie przychodu, jaki osiągnął sprawca w związku z wykorzystywaniem lub ujawnieniem tajemnicy przedsiębiorstwa. Przyjmuje się, że szkoda powstała na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. „nie może mieć wyłącznie postaci *lucrum cessans*, tj. utraconych potencjalnych zysków. Konieczne jest zaistnienie rzeczywistego uszczerbku w majątku podmiotu poszkodowanego³⁵. Do przypisania sprawcy odpowiedzialności z tytułu popełnienia występku z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. niezbędne jest, aby szkoda powstała na skutek działania sprawcy miała charakter poważny. Przyjęte przez ustawodawcę określenie jest znamieniem ocennym i w przypadku orzekania o popełnieniu czynu z omawianego przepisu daje sądowi tzw. luz decyzyjny. Z pomocą przychodzi Kodeks karny z 1997 r., gdzie w art. 115 § 7 w zw. z art. 115 § 5 zostało zdefiniowane pojęcie „znacznej szkody”. Termin ten ustawa definiuje jako szkodę powstałą w czasie popełnienia czynu zabronionego o wartości 200 000,00 zł (dwieście tysięcy złotych). W literaturze dominuje pogląd, że terminy „znaczny” i „poważny” nie są synonimiczne, gdyż przymiotnik „poważny” sugeruje jednak wyższy poziom natężenia zjawiska niż określenie „znaczny”. Ponadto z założenia racjonalnego i mającego odpowiednią kompetencję językową ustawodawcy wynika, iż gdyby chciał, aby pojęcia były tożsame, użyłby jednego terminu. W piśmiennictwie prezentowany jest pogląd, że aby ustalić, czy wystąpiła poważna szkoda, należy się postawić

³⁴ M. Bojarski (red.), *op. cit.*, s. 1222.

³⁵ M. Zdyb (red.), M. Sieradzka, *op. cit.*, s. 1134.

kryterium wielkości działalności, jaką prowadzi przedsiębiorca pokrzywdzony czynem zabronionym. Postuluje się, aby pojęcie „szkody poważnej” odnosić do funkcjonowania całego przedsiębiorstwa osoby poszkodowanej. Elżbieta Czarny-Drożdżejko przedstawiła następującą opinię: „Wydaje się więc, że im przedsiębiorstwo ma większy rozmiar, tym wartość szkody musi być wyższa. (...) jeżeli przedsiębiorstwo składa się z kilku zakładów bądź oddziałów, można interpretować wartość tak wyrządzonej szkody w relacji do poszczególnych jego części, zajmujących się wytwarzaniem odrębnych z punktu widzenia gospodarczego produktów. Przy tej ocenie winno się również brać pod uwagę, na ile została dla takiego przedsiębiorstwa lub jego samodzielnej części zachwiana konkurencyjność na danym rynku towarów lub usług. Tak więc, jeżeli nawet tajemnica dotyczy działalności wycinkowej, czy ubocznej, to jej ujawnienie może wyrządzić poważną szkodę przedsiębiorstwu, jeżeli godzi w segment rynku, na którym dane przedsiębiorstwo skutecznie konkuruje z innymi”³⁶.

Przestępstwo z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. można popełnić wyłącznie umyślnie, z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym.

Czyn zagrożony jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub karą pozbawienia wolności do lat 2. Ponadto sąd może orzec, obok kary zasadniczej (głównej), środek karny, w postaci np. zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, zakazu zajmowania określonego stanowiska bądź wykonywania określonego zawodu czy podania wyroku do wiadomości publicznej.

W zależności od stanu faktycznego może się zdarzyć, że nastąpi zbieg przepisu art. 23 ust. 1 u.z.n.k. z innymi przepisami ustawy karnej. W piśmiennictwie przyjmuje się, że sytuacja zbiegu może dotyczyć niektórych przepisów Kodeksu karnego, stygizujących przestępstwa przeciwko ochronie informacji, tj. art. 265 KK (ujawnienie bądź wykorzystywanie tajemnicy opatrzonej klauzulą „tajne” lub „ściśle tajne”), art. 266 § 1 i 2 KK (ujawnienie lub wykorzystywanie tajemnicy zawodowej, służbowej lub prywatnej). Z uwagi na odmienność dóbr prawnych chronionych przez te przepisy wydaje się zasadnym przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu.

Warto jeszcze na koniec rozważyć, dotyczących czynu nieuczciwej konkurencji opisanego w art. 23 ust. 1 u.z.n.k., przytoczyć głosy pojawiające się w doktrynie, a dotyczące zmiany stanu prawnego tej regulacji. W pierwszej kolejności zgłaszany jest postulat, aby zrezygnować z określenia „poważna szkoda” na rzecz terminu „szkoda” bez jakichkolwiek przymiotników³⁷. Innym wysuwany postulat jest objęcie zakresem występku z omawiane-

³⁶ E. Czarny-Drożdżejko, *Karna ochrona uczciwości konkurencji*, CzPKiNP 1999, Nr 2, s. 12.

³⁷ P. Kozłowska, *Poważna szkoda jako znamię przestępstw określonych w art. 23 ust. 1 i art. 23 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, PS 2002, Nr 1, s. 75.

go artykułu również w sytuacji wykorzystania posiadanej tajemnicy przedsiębiorstwa w cudzej działalności gospodarczej. Jako przykład penalizacji działania sprawcy podaje się przykład pracownika, który po zakończeniu stosunku pracy, będąc zatrudnionym już u innego pracodawcy, zrobił użytek z posiadanych tajemnic. Uwagi krytyczne do obecnej regulacji art. 23 ust. 1 u.z.n.k. poczynił R. Zawłocki³⁸. Podniósł w swoim dziele, że obecnie omawiany przepis stawia w korzystniejszej sytuacji osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy przedsiębiorstwa, ponieważ na gruncie tego przepisu spotykają się one z odpowiedzialnością karną wyłącznie, kiedy wykaże się, że ich zachowanie spowodowało poważną szkodę. Z kolei podleganie odpowiedzialności na gruncie art. 23 ust. 2 u.z.n.k. nie jest uzależnione od zaistnienia szkody, co zwiększa zakres kryminalizacji w stosunku do tego, jaki wyznacza ust. 1 tego przepisu.

Przepis art. 23 ust. 2 u.z.n.k. penalizuje ujawnienie lub wykorzystywanie we własnej działalności gospodarczej informacji stanowiącej tajemnicę przedsiębiorstwa uzyskanej w sposób bezprawny. Przedmiotem ochrony w przepadku tego przepisu będzie również tajemnica przedsiębiorstwa jako dobro o charakterze niematerialnym.

Podkreślić należy, że przestępstwo typizowane w art. 23 ust. 2 u.z.n.k. jest, w odróżnieniu od czynu objętego ust. 1, przestępstwem powszechnym. Może być zatem dokonane przez każdego sprawcę po spełnieniu ogólnych warunków odpowiedzialności karnej. Warunkiem jednak niezbędnym i koniecznym jest, aby sprawca wszedł w posiadanie tajemnicy przedsiębiorstwa bezprawnie. Dla przypisania sprawcy odpowiedzialności z tytułu przestępstwa z art. 23 ust. 2 u.z.n.k. nie wystarcza, aby czyn był jedynie sprzeczny z dobrymi obyczajami, niezbędna jest bowiem realizacja wprost wyrażonego w przepisie elementu bezprawności poprzez wejście przez sprawcę w posiadanie tajemnicy przedsiębiorstwa.

Pewne wątpliwości pojawiają się w literaturze w związku z wykładnią znamienia ustawowego „uzyskawszy bezprawnie” informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa. Problem z interpretacją tego znamienia zawiera się w tym, czy w pojęciu „uzyskania informacji” mieści się konieczny element zapoznania się z jej treścią, czy też dla bytu przestępstwa wystarczy, jeśli sprawca pozyska sam nośnik informacji (np. pendrive z danymi). Według B. Kunickiej-Michalskiej pojęcie „uzyskania” zakłada „dojście informacji do wiadomości sprawcy (...), chodzi o uzyskanie informacji (...), a nie jej nośnika”³⁹. Odmienne poglądy przedstawia W. Wróbel, twierdząc, że „poprzez poję-

³⁸ R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko przedsiębiorcom. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 171.

³⁹ B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji i wymiarowi sprawiedliwości*, Warszawa 2000, s. 492.

cie uzyskania należy rozumieć nie tylko wejście we władanie nośnika, na którym zapisano informacje (...), ale także skopiowanie zapisu informacji (...), czy też zapoznanie się z informacją w sposób umożliwiający jej zrozumienie”⁴⁰.

Analizując treść art. 23 ust. 2 u.z.n.k. od strony podmiotowej, podkreślić należy, że na gruncie tego przepisu może odpowiadać zarówno osoba niebędąca pracownikiem danego przedsiębiorstwa, jak też jej pracownik. W przypadku odpowiedzialności na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. odpowiedzialność pracownika ma miejsce wtedy, gdy legalnie dowiedział się on o tajemnicy, a z kolei gdy wszedł w jej posiadanie bezprawnie, zasadnym będzie przypisanie mu odpowiedzialności na zasadzie art. 23 ust. 2 u.z.n.k.

Istotną odmiennością pomiędzy treściami omawianych przestępstw jest to, że art. 23 ust. 2 u.z.n.k. nie włącza w skład swoich ustawowych znamion określenia „poważnej szkody”, co czyni stosowanie tego przepisu znacznie łatwiejszym w praktyce, a jego zakres zarówno podmiotowy jak i przedmiotowy jest zdecydowanie szerszy od czynu z art. 23 ust. 1 u.z.n.k.

Występek typizowany w art. 23 ust. 2 u.z.n.k. jest przestępstwem o charakterze formalnym, dla którego bytu nie jest konieczne wystąpienie jakiegokolwiek skutku (a w szczególności szkody). Czyn zabroniony zawarty w omawianym przepisie może być popełniony jedynie umyślnie, zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym. Koniecznym warunkiem przypisania odpowiedzialności prawnokarnej sprawcy jest istnienie w jego świadomości, faktu, że ujawnia on innej osobie uzyskaną bezprawnie informację, stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa, bądź takową informację wykorzystuje we własnej działalności gospodarczej.

Występek z art. 23 ust. 2 ma takie samo zagrożenie jak w przypadku art. 23 ust. 1 u.z.n.k. Tak jak wszystkie czyny zabronione typizowane w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, są ścigane na wniosek pokrzywdzonego⁴¹.

⁴⁰ W. Wróbel, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, Komentarz do art. 117–277 Kodeksu karnego, Warszawa 2013, s. 1498.

⁴¹ J. Szwaja (red.), *op. cit.*, s. 899 i n.

Civil and criminal law liability for acts of unfair competition in the form of revealing a trade secret

Summary

The article is devoted to one of the acts of unfair competition, namely revealing a trade secret. The authors of the study focus on two types of liability for the abovementioned act of unfair competition, i.e. liability under substantive criminal law and under civil law. The article presents a historical outline of the emergence of legal liability for revealing trade secrets in Poland and analyses the civil law claims arising under the amended Act of 16 April 1993 on Combating Unfair Competition (Polish Journal of Laws 2018, item 419). There is also a discussion about other methods of pursuing claims for breach of confidentiality with regard to trade secrets, provided for in the Civil Code. Furthermore, the article analyses the definition of „trade secrets” contained in the Act on Combating Unfair Competition and discusses the related interpretation problems. The authors of the article analyse criminal liability for breach of confidentiality and discuss the features of this prohibited act according to statutory law.

Keywords: trade secret, act of unfair competition, criminal liability